

*Вадим Григоренко,
Олександр Григоренко
м. Хмельницький*

ЧЕРЕЗ ТЕРНИ ДО ЗІРОК

До 60-річчя Олени Борисівни Айвазян

Предметом інтересу краєзнавців є дослідження різноманітних аспектів життя та розвитку регіону – культурні та історичні події, пам'ятки матеріальної та духовної культури, етнографічні особливості, діяльність відомих особистостей краю та багато іншого. Бібліотеки Хмельниччини відіграють значну роль у цій краєзнавчій діяльності, оскільки акумулюють у своїх фондах краєзнавчу літературу, проводять бібліографічні та біобібліографічні дослідження, створюють науково-допоміжні покажчики, краєзнавчі каталоги та електронні ресурси для популяризації результатів дослідницької роботи.

Окремим напрямом краєзнавчих досліджень є історія бібліотечної справи Хмельниччини, якої торкаються майже всі краєзнавці, досліджуючи різноманітні аспекти духовної культури регіону, а також бібліотечні працівники, які вивчають історію бібліотек у містах, селищах і селах нашої області. У даному контексті слід відзначити значний внесок у розвиток бібліотечного краєзнавства колишніх директорів Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки – Мілютіна М.І., Карван С.Л., Синиці Н.М., які висвітлювали у своїх публікаціях історію не лише обласної бібліотеки, а й книгозбірень області, сприяючи розширенню наукових знань з цієї тематики.

Серед сучасних дослідників історії бібліотечної справи Хмельниччини заслуговує на особливу увагу Олена Айвазян – перша в місті Хмельницькому бібліотекарка – докторка філософії, співавторка важливої монографії з історії бібліотек Поділля, директорка наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, відмінниця освіти України, голова обласного методичного об'єднання бібліотек закладів вищої освіти Хмельницької області, членкиня президії обласного осередку Української бібліотечної асоціації, членкиня Національної спілки краєзнавців України, відмінниця освіти України. Науковиця, яка 42 роки присвятила бібліотечній справі, нещодавно відзначила свій 60-річний ювілей.

Народилася Олена Борисівна Айвазян 5 листопада 1963 року в м. Хмельницькому в родині службовців – Бориса Івановича та Леокадії Іванівни Билинок. Леокадія Іванівна – відома в місті бібліотекарка, очільниця центральної дитячої бібліотеки № 5, заступниця директора, а згодом і директорка міської центральної бібліотечної системи стала головною порадицею при обранні Оленою майбутньої професії та першою професійною наставницею доньки.

Закінчивши 8 класів Хмельницької ЗОШ № 4, Олена вступила до бібліотечного відділення Кам'янець-Подільського культосвітнього училища (нині Кам'янець-Подільський фаховий коледж культури і мистецтв), де отримала фундаментальні знання для оволодіння майбутньою професією бібліотекаря. У радянські 80-ті роки викладачі закладу М. Рудько, Е. Тарасенко, К. Трубіцька, О. Сорока, О. Буднік, М. Кунділовський, Б. Кіперман та інші зуміли не тільки закласти основи фахової майстерності, академічної доброчесності, але й прищепити своїм вихованцям любов та повагу до рідного краю, зацікавленість його історією.

Свою трудову діяльність Олена Айвазян розпочала в Хмельницькій обласній бібліотеці для юнацтва. Ця бібліотека мала багатий книжковий фонд, впроваджувала передові бібліотечні технології та досвід знаних на Хмельниччині фахівців бібліотечної справи, тож робота в одній із кращих бібліотек області сприяла розвитку професійних якостей Олени. Розуміючи необхідність та важливість подальшої освіти, вона вступила на заочне відділення до Київського державного інституту культури ім. О.С. Корнійчука (тепер Київський національний університет культури і мистецтв).

У 1984 році О. Айвазян перейшла працювати до бібліотеки Хмельницького технологічного інституту побутового обслуговування (нині наукова бібліотека Хмельницького національного університету) на посаду бібліотекаря.

Наступні 10 років для Олени були багаті подіями, пов'язаними як з роботою, так і з особистим життям: закінчення інституту, одруження, переїзд бібліотеки в нове дев'ятиповерхове приміщення, перехід на посаду старшого бібліотекаря, а згодом завідувача сектору, народження сина та доньки, перехід на посаду головного бібліотекаря, заступника директора бібліотеки.

З 2006 року Олена Айвазян стала очільницею наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Усі матеріали, які відображають наукову діяльність Олени Борисівни Айвазян, основні відомості про її життя зібрані та систематизовані у біо-бібліографічному покажчику, який було створено до ювілею науковиці. Зокрема, у ньому зазначено, що за 30 років нею написано понад 100 наукових статей, вона також має 30 публікацій у ЗМІ, входить до складу

редакційних колегій низки університетських та бібліотечних видань, що стосуються важливих напрямів розвитку вишу – дистанційного навчання, комп'ютеризації освітньої діяльності, міжнародних зв'язків та проєктів тощо, є відповідальною за випуск 15 науково-бібліографічних видань. Загалом про О.Б. Айвазян опубліковано близько 20 статей.

З огляду на публікації можна виділити три основні напрями досліджень науковиці: сучасні проблеми бібліотекознавства, історія бібліотек Хмельниччини та роль особистості в розвитку бібліотечної справи. Зокрема, однією з головних бібліотекознавчих проблем, яку їй довелося вирішувати як заступниці директора, а потім директорці однієї з найбільших книгозбірень області, була проблема автоматизації бібліотечних технологій. Завдяки вмілому підбору кадрів, особливо введення до штату бібліотеки ІТ-спеціалістів, а також придбаному ліцензійному українському програмному забезпеченню «УФД. Бібліотека» університетська книгозбірня в середині 2000-х років зайняла передові позиції з питань автоматизації бібліотек закладів вищої освіти країни. Делегації колег з різних міст України (Дніпропетровська, Києва, Рівного, Вінниці, Краматорська, Полтави, Житомира, Кам'янця-Подільського та ін.) приїздили для обміну досвідом до наукової бібліотеки ХНУ, ознайомлювалися з досягненнями книгозбірні у цьому напрямі представники Міністерства освіти і науки України та закордонні колеги під час візиту до Хмельницького національного університету. Тож публікації на тему автоматизації технологічних процесів склали 20 відсотків від усіх публікацій Олени Борисівни.

Вагому частину її бібліотекознавчих праць присвячено також менеджменту, підвищенню якості обслуговування, стратегічному розвитку бібліотек, тобто тим питанням, які є ключовими для будь-якого керівника.

Зустріч із відомим науковцем та краєзнавцем, професором В.С. Прокпчуком, який на той час був директором наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського педагогічного національного університету імені Івана Огієнка, поклав початок поглибленим науковим історичним дослідженням Оленою Айвазян бібліотечної справи регіону. За рекомендацією науковця вона вступила до аспірантури, яку успішно закінчила, захистивши 2015 року дисертацію у спеціалізованій вченій раді Кам'янець-Подільського національного університету на тему «Становлення і розвиток бібліотек на Поділлі в другій половині XIX – на початку XX століття: роль і місце в культурно-освітньому житті краю» та здобувши науковий ступінь кандидата історичних наук (доктора філософії). Опонентами під час захисту були такі відомі вчені, як доктор історичних наук, професор Новальська Т.В. та кандидат історичних наук, доцент Телячий Ю.В. (нині – доктор історичних наук, професор). Вчена рада відзначила, що у дисертації було реконструйовано процес становлення і розвитку бібліотек Подільської гу-

бернії, розширено джерельну та історіографічну базу регіональних студій, комплексно проаналізовано історію бібліотек Поділля досліджуваного періоду й заповнено прогалину у вивченні історії вітчизняної бібліотечної справи, розроблено періодизацію розвитку бібліотечної мережі Подільської губернії, введено до наукового обігу раніше невідомі архівні документи і матеріали.

Зацікавленість обраною тематикою спонукала О.Б. Айвазян до подальших досліджень. У результаті спільних з В.С. Прокопчуком досліджень було опубліковано монографію і понад 20 статей, які розкривають особливості розвитку бібліотек у різні періоди їх існування – від зародження у другій половині XIX ст. до наших днів. Особливий наголос у статтях зроблено на раніше замовчувані і недосліджені сторінки історично-культурної спадщини краю – вилучення і знищення україномовної літератури за радянського періоду та зросійщення бібліотечних фондів, створення спеціальних фондів із заборонених видань, діяльність бібліотек під час окупації, репресій та цензури в бібліотечній справі, розвиток бібліотечної мережі у періоди застою, перебудови та у перші 30 років незалежності України.

Відомо, що краєзнавчий аспект є одним із ключових у роботі будь-якої бібліотеки. Не є виключенням і бібліотеки закладів вищої освіти, які мають свою специфіку у краєзнавчій діяльності, оскільки крім книжкових зібрань загальної краєзнавчої тематики акумулюють у своїх фондах наукові праці учасників освітнього процесу та інформацію про науковців – докторів наук, професорів університетів. Нові технології активізували корпоративну діяльність, сприяли створенню об'єднаних баз даних та їх популяризації в науковому середовищі. За ініціативи Олени Айвазян на сайті наукової бібліотеки Хмельницького національного університету була створена база даних «Доктори наук, професори Хмельницького національного університету», а згодом на її основі сформована база даних «Науковці Хмельниччини», де розміщено інформацію про докторів наук та професорів з усіх закладів вищої освіти Хмельниччини. Відповідно до запитів користувачів ця база даних поповнюється новими пошуковими елементами (до прикладу, пошуком за назвою закладу чи тематикою наукових досліджень вчених тощо). Окрім того, на сайті наукової бібліотеки Хмельницького національного університету у розділі «Краєзнавчі бази даних» зібрані бібліографічні та повнотекстові краєзнавчі ресурси, зокрема, «Зведений електронний каталог бібліотек Хмельниччини», куди увійшли, крім книгозбірень закладів вищої освіти, й публічні бібліотеки; посилання на краєзнавчі каталоги обласної універсальної наукової бібліотеки та бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка як найбільших зібрань області з краєзнавства; «Наукові

видання ЗВО Хмельницької області», «Репозитарії закладів вищої освіти Хмельницької області» та інші, які сьогодні полегшують пошук наукової інформації по нашому регіону.

Своєрідним підсумком діяльності книгозбірень закладів вищої освіти Хмельниччини стала публікація Олени Айвазян «Розвиток бібліотек закладів вищої освіти Хмельниччини за роки незалежності України», присвячена 20-річчю цього об'єднання, де на основі статистичних даних досліджено історію розвитку бібліотек вишів за часів незалежної України.

Вагому частину наукового доробку О.Б. Айвазян складають дослідження з історії наукової бібліотеки Хмельницького національного університету. Зокрема, на основі архівних документів розглянуто діяльність університетської книгозбірні за перші 20 років, для ювілейного університетського видання проаналізовано роботу бібліотеки з 1995 - 2015 років. За активної участі Олени Борисівни до ювілейних дат видано два збірники наукових статей та інших матеріалів з історії книгозбірні, біобібліографічні покажчики, буклети тощо.

Неможливо обійти і такий напрям досліджень Олени Айвазян, як роль особистості в розвитку бібліотечної справи. Працюючи багато років на керівних посадах, Олена Борисівна розуміла, що без згуртованої команди однодумців неможливо досягати успіхів. Саме вміння згуртувати людей та спрямувати їх зусилля на досягнення поставленої мети є одним із ключових завдань очільниці наукової бібліотеки і однією з її головних вмінь як керівника. Чимало публікацій науковиці присвячені колишнім директорам наукової бібліотеки Хмельницького національного університету та їх заступникам – Степанець К.С., Петрицький В.М., Беднарській Н.Б., Онищук Т.К., Глухенькій В.О., Мацей О.О., завідувачам відділів – Велікосельській О.М., Панасюк Т.Г., Драчук Р.В., Кострову Ю.В.. Матеріали про роботу 18 бібліотечних працівників розміщено в університетському виданні «Хмельницький національний університет. Історія і сучасність», що свідчить про велику вдячність колегам за спільну працю задля розвитку бібліотеки, переведення її ресурсної бази на інноваційні технології, створення сучасних комфортних умов для обслуговування учасників освітнього середовища області та багато іншого.

Та є найдорожчі для Олени Борисівни люди, без допомоги і підтримки яких неможливі були б будь-які успіхи та досягнення. Це насамперед батьки, особливо матір, яка не тільки допомогла доньці вибрати професію, навчила не здаватися і наполегливо йти до мети, але й допомагала виховувати онуків; чоловік Михайло, з яким вже 36 років Олена Борисівна живе у повній гармонії, в мирі і злагоді; діти Євген і Катерина, які надихають на нові досягнення; онук Марк, який зігріває щирою дитячою усмішкою та наповнює життя яскравими фарбами.

Тож Олена Борисівна не лише науковиця, очільниця однієї з найбільших книгозбірень області, але й щаслива донька, дружина, мати, бабуса. Душевність і доброта, справжня інтелігентність і високі моральні чесноти поєднуються у цій прекрасній людині з професіоналізмом, вимогливістю, чіткою громадянською позицією.

За багатолітню плідну діяльність О.Б. Айвазян відзначена багатьма Почесними грамотами від керівництва університету, Хмельницького обласного управління культури, Хмельницької обласної ради, Міністерства освіти і науки України, удостоєна знаком «Відмінник освіти», неодноразово вшановувалася на Дошці пошани університету. Та справа не лише у високих нагородах, званнях і відзнаках, адже вони є лише своєрідним еквівалентом того, що зроблено Оленою Борисівною, яка своєю довголітньою сумлінною й подвижницькою працею заслужила вдячність читачів та щире повагу серед колег та широких кіл громадськості.

Джерела і література

1. Айвазян Олена Борисівна. Директор Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету (з 2006 р. – по даний час) // Постаті бібліотечної плеяди. Директори бібліотек Хмельницької області. Хмельницький, 2021. С. 168–171.
2. Айвазян Олена Борисівна // Кетяг сліпучого квіту: до 75-річчя заснування Кам'янець-Подільського училища культури. Кам'янець-Подільський, 2005. С. 6.
3. Айвазян Олена Борисівна // На службі української науки і краєзнавства. Хмельницький, 2023. Вип. 1. С. 30–31.
4. Григоренко О.П. Професійні і лідерські якості директора наукової бібліотеки ХНУ Олени Борисівни Айвазян // Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів. Хмельницький, 2012. С. 186–194.
5. Григоренко О.П. Професія у спадок // Бібліотека Хмельницького національного університету: витоки та сучасність. Збірник наукових статей та матеріалів, присвячених 50-річчю з дня заснування наукової бібліотеки Хмельницького національного університету. Хмельницький, 2012. С. 90–101.
6. Мацей О. Від бібліотекаря – до директора. Шлях до успіху (до 60-річного ювілею директорки наукової бібліотеки Хмельницького національного університету О.Б. Айвазян) // Бібліотечний форум: історія, теорія, практика. 2023. №3. С. 59–62.
7. Прокопчук В.І бібліотекар, і учений-бібліотекознавець. До 60-річчя з дня народження Олени Борисівни Айвазян // Календар знаменних і

пам'ятних дат Хмельниччини на 2023 рік. Хмельницький, 2023. С.144-148.

8. Чабан К.А. Із роду бібліотечного // Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля). Хмельницький, 2002. С.94-97.